

цілі, тобто загарбання нових країн, земель, покорення народів. (...)

...Бандера ж прибув на Україну на німецькій тачанці. Українці добре пам'ятають, як не так давно Бандера та його прихвосні влаштували були «урочисту поїздку» до німців у спеціальному поїзді. (...)

25 років тісної дружби українського народу з народами Радянського Союзу довели всю користь цього об'єднання. Українець 25 років був справжнім хазяїном своєї землі, своїх підприємств, своїх надр, свого життя. Ніхто йому не нав'язував чужої волі, чужих інтересів. І жив вільно, добре, збагачувався достатками заможності. В цьому – у вільному, без пансько-куркульського ярма, без капіталіста, коли кожен вільний обрати собі шлях у житті, має право на працю, освіту, відпочинок – у цьому є основна суть і значення самостійності й незалежності українського і всякого народу. (...)²⁵⁴

Німецька листівка проти Бандери й українських націоналістів

(Червень 1943 р.)

УКРАЇНЦІ В ЛІСАХ!

Тут говорить Німецький Райх в імені Європи та її великої і старої культури! (...)

Недавно серед ночі розкинули червоні волоцюги відозву шефа штабу совєтської армії маршала Василевського, де в імені масового вбивці з Вінниці і Катині, червоного товариша Сталіна, урочисто признано українського вожаку бандитів Бандеру старшим большевиком совєтської України, якщо він далі із своїми бандитами з лісів та багон боротиметься проти Європи.

Бажаємо Бандері та його компанії в лісах і багнах Волині тільки щастя! У відповідному часі він і його саботажники будуть в днях перемоги Європи покарані, спільно з комуністичними бандитами.

Великий Німецький Райх і спільно з ним Європа, яка воює, така горда на свою прадавню культуру, не дозволять себе довгий час непокоїти кільком негідникам.

Маршал червоних Василевський у своїй відозві висловився ясно й виразно, що має бути навіть для найдурніших із вас зрозуміло, що Азія виступила до бою, щоб знищити Європу. Це значить: степ, некультурність, варварство середньої Азії виступили до бою, щоб знищити квітучі сади, церкви, собори та тисячолітні пам'ятники старої культури Європи. (...)

Величезна війна Великого Доброго і Святого проти варварства

ЗМІСТ

Ветуннє слово 5

Частина перша

Москва боїться втратити Україну

Міжнародна ситуація і Україна 7
Боротьба проти українського націоналізму 10
Спротив і переслідування в підрадянській Україні 11
Пропагандивно-психологічний наступ Москви 19

Частина друга

Проникнення до Проводу ОУН

Агент Москви Павло Судоплатов про проникнення до ПУН 24
Агент Василь Хомяк 26
Агент Кіндрат Полуведько 33
Агент Судоплатов у станиці ОУН у Рельсінках 35
Судоплатов у Берліні 40
Гітлерівська партія і ОУН 43
Вигадки Судоплатова про Берлін 48
Судоплатов у Відні 50
Судоплатов у Парижі 53
Судоплатов знову в Берліні перед поворотом до СРСР 56
«Резюме» маршруту Судоплатова по Європі 58
Листи Судоплатова до Коновальця 60
Судоплатов нагороджений у Москві 65
Акція проти Коновальця 66
Другий приїзд Судоплатова 70
Третій приїзд Судоплатова 72

Частина третя

Вбивство Євгена Коновальця

Доручення Сталіна вбити Коновальця 74
Четвертий приїзд Судоплатова 76
Агенти не лише вбивають 79
Тактика поглиблення непорозумінь і внутрішньої боротьби 83

Частина четверта

Вбивство Сеніка і Сціборського та розкол 88
Свідчення Гайваса 89
Справа агента «Українця» 91
Агент Полуведько знову в ОУН-М 94
Полуведько, Сенік і Сціборський у Житомирі 95
Полуведько й ОУН-М у Харкові 98

²⁵⁴ Там таки, с. 121-124.

Реакція ОУН-Бандери на вбивство в Житомирі	101
Краєвий Провід ОУН. Комунікат ч. 7	103
Коментар ОУН-М до комунікату ОУН-Б	103
Початок божевільного танцю	103
Початок божевільного танцю	104
Звернення А. Мельника	105
Проф. Ганс Кох інформує Абвер	107
Комунікат Крайового Проводу ОУН-М на Західно-Українських Землях (уривки).....	108
Заклик Проводу ОУН-Мельника до націоналістів (уривки)	113
«Розгулявся чорний дух руїни» (уривки).....	116
КІБ про долю Мицика і Куца	117
Ярослав Гайвас про долю Куца і Мицика	118

Частина п'ята

НІМЕЦЬКІ ДОКУМЕНТИ ПРО ВБИВСТВО В ЖИТОМИРІ

Донесення про події в СРСР № 79	119
Донесення про події в СРСР № 86	120
Трете поліційне звідомлення	122
Поліційне звідомлення про масові арешти членів ОУН-Бандери	124

Частина шоста

ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ ПІД ЧАС НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ТА СТАНОВИЩЕ БЕРЛІНА І МОСКВИ

Німецькі документи свідчать.....	126
«Смерть зрадникам України».....	131
«Український Рух Опору»	141
Німецький документ про діяльність агентів.....	145
Напрямок КІВістської пропаганди.....	149
Атака ОУН-М проти ОУН-Бандери (уривки)	150
ПУН твердить, що не було комунікату Проводу ОУН-Б.....	153
Ситуація в 1943 році – німецькі донесення	153
Війна двох імперіялізмів проти ОУН	156
Німецька листівка проти ОУН	156
Листівка газети «Радянська Україна».....	157
Німецька листівка проти Бандери й українських націоналістів	158
Замість післямови	159

Український народе!

Чи хочеш, щоб Тебе згубили ці большевики і національно замасковані заговорники? Чи хочеш ти бути гарматним м'ясом Твого власного ворога?

Чи хочеш Ти спричинити знищення Твого народу на Волині?

Жидо-большевизм, що бачить свій кінець, пробує ще раз відсунути свою загибель Твоєю великою поміччю і Твою кров'ю.

Чи Ти хочеш бути заплечником? Чи хочеш, щоб Твої жінки, діти, Твоя молодь і старці стали жертвою озвірілих людей?

Згадай страждання і муки, які Твій народ мусів терпіти понад 20 літ.

Згадай помордованих батьків і синів!

Пригадай мільйони громадян і громадянок, вивезених в сибірські степи!

Згадай зганьблених і помордованих священників! Згадай знищені церковні маєтки і культурні цінності! Відречись від своїх ворогів! ОУН не може ніколи заступити національні інтереси українського народу.

ОУН і большевизм – це одно, тому мусять вони бути знищені!

Німецьке Управління²⁵³

Листівка газети «Радянська Україна»

25 червня 1943 р.

Смерть німецьким окупантам!

ДО ВСІХ НАЦІОНАЛІСТІВ...

Верховоди українських націоналістів, що проголосили свою боротьбу як боротьбу за «самостійну соборну Україну», баламутять народні маси в окупованих німецькими загарбниками районах України, закликають українців іти в їх розбійницькі загоны. В своїй облудній агітації ці верховоди...– рубани, мельники, бульби – нацьковують українців проти Червоної армії, базикаючи про те, що, мовляв, Червона армія воює не стільки проти німців, скільки проти так званого «визвольного руху українського народу». Брехня! (...)

Червона армія – армія трудящих народів, вона бореться за свободу й незалежність волелюбних народів, за очищення нашої землі від фашистських загарбників, рабовласників, розбійників. Тим безглуздішим є наклеп націоналістів на Червону армію і більшовиків, начебто Червона армія і більшовики переслідують імперіалістичні

²⁵³ М. Лебель, УПА, Мюнхен, 1946, С. 101.

банди почали методично збирати зброю і боеприпаси зразу після першого приходу німецьких військ, і що, крім того, їм допомогли застатися зброєю радянські війська через добре законспірованих посередників²⁵¹ (...).

Об'єкти, на які нападають банди – це важливі для доступу в країну і постачання фронту залізниці, шляхи і мости, державні господарства, молочарні, склади хліба і сіна, а також доступні їм промислові підприємства. Звичайно, напади банд спрямовуються також проти кожного німця, який з'являється у зоні, що ними контролюється. Втрати у генеральній окрузі Луцьк, наприклад, з 9 по 15 червня 1943 р., тобто за один тиждень і в одній окрузі: 25 чоловік, 3 цивільних члени адміністрації, один член організації Тодт. (...) ²⁵²

Пропагандивно-психологічна війна двох імперіялізмів

Витворилася парадоксальна ситуація. Два вороги незалежності України, які були у війні із собою, об'єднувалися у боротьбі проти Українського визвольного руху.

До методів боротьби проти українського національного руху за свободу і незалежність Української держави належить також пропагандивна і психологічна діяльність.

Німецька листівка проти ОУН і повстанців-націоналістів

(Червень 1943 р.)

Слухай, український народ! Москва дає накази ОУН!

З тайних наказів і вказівок, що попали нам в руки, видно, що кремлівські жиди стоять у зв'язку з ОУН, яка нібито воює проти большевизму.

В проводі ОУН сидять агенти Москви, що отримують і виконують накази кровожадного Сталіна й його жидівських опричників. В їх тайних наказах, що скоро будуть опубліковані, ОУН означається як національно замаскована большевицька боева частина. Вона має завдання підбурювати український народ проти німецького правління й творити хаос у запіллі.

ОУН є знаряддям жидівського большевизму. Нам є відомі також сховища і центральні тих ворохобних елементів ОУН. Ми знаємо провідників тих банд, вони на утриманні Москви.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Дослідження, яке пропонуємо, немає на меті утверджувати тучи іншої ідеології, а лише схопити і зафіксувати певні події минулого, які мали значний вплив на розвиток політичних співвідношень, зокрема серед української еміграції, та які можуть мати більший чи менший вплив і в сьогоденні, і в майбутності. Вплив цей, залежно від ситуації, може бути негативним, або ж ні.

Стародавня приповідка говорить: «Пізнайте правду, і правда визволить Вас!». Цей важливий принцип життя, практично біблійного характеру, ніколи не втрачає своєї актуальності.

І це зрозуміло. Незнання правди веде до помилкового мислення, помилкових висновків, помилкових вирішень, помилкової діяльності. А в сумі це звичайно створює конфліктні ситуації – між особами, серед громад, в народі і серед народів.

Але коли мова про народи, то ні правда, ні питання взаємовідносин між народами не такі прості. Бо тут до гри автоматично долучаються інтереси сторін, інтереси народів, їх провідників, політичних рухів та партій.

Не краща ситуація і в українському народі. Багато говориться про «розкол ОУН», про вбивства тих чи інших українських політичних діячів, про «братовбивство». Всі ці обвинувачення, звичайно, деморалізують народ, знеохочують до політичної діяльності, знеохочують громадян долучатись до національної боротьби за незалежність та в обороні незалежності.

Для дослідників важливо шукати джерело знеохочення, апатії, розбрату та розгубленості народу, послаблення його національної енергії та бажання боротися за свої права, за своє минуле, за свою історію та просто боронити свою національну гідність, гідність цивілізованого європейського народу. Ми знаємо, що таку ментальність нашого народу почали нищити вже в тридцятих роках ХХ ст., коли на українські землі переселяли неукраїнців. Це була система перемішування людності з метою створити один «советський

²⁵¹ Це припущення помилкове. Озброєння УПА походило зі складів, залишених советською армією з початком війни, і за рахунок трофеїв, що потрапили до рук українців після боїв з німцями і радянськими партизанами.

²⁵² НА Т 175/ 81. Повний нім. текст: Мітонис УПА, т. 6, С. 81-83.

народ», насправді ж – створити один великий російський народ. Російщення була неймовірно поширеним, наслідки його відчуваємо й сьогодні.

Та не тільки це. Всякими методами почали змінювати ментальність українського населення, все це під прикриттям боротьби проти «буржуазного націоналізму» та «куркулів». Очевидно і проти «петлюрівців». Симона Петлюру убили, і це вбивство поєднало українських патріотів. На західних землях України існували до того часу проти-петлюрівські настрої. Це було тому, бо Петлюра погодився, щоб Польща окупувала західні землі України. Але зі вбивством Петлюри українські галицькі політики та патріоти перейшли на позицію загальнонаціональну: Петлюра впав жертвою ворога України. Через те Петлюра став загальним українським героєм боротьби за незалежність українського народу.

Коли політична вагомість «петлюрівців» почала меншати, до слова стали приходити молоді націоналістичні сили, які остаточно об'єдналися в 1929 р. в Організацію Українських Націоналістів (ОУН). Так з'явилася нова загроза для російського панування в Україні. Москва звернула увагу на той рух і почала систематично діяти, щоб нейтралізувати, послабити та розбити цю нову українську політичну самостійницьку силу. Москва почала застосовувати різні методи боротьби, від проникання і ширення незгоди, до вбивств із ширенням обвинувачень проти тих чи інших. Важливо ствердити, що майже всі агенти, прикриваючись, писали патріотичні статті в обороні української національної ідеї.

З іншого боку навіть чесні українські патріоти під впливом московської пропаганди несвідомо посилювали внутрішні протистояння впродовж років.

Наше дослідження стосується 1933-1943 рр. Воно виявляє методи боротьби Москви проти українських національних сил. Студія не спрямована зумисне проти жодної політичної сили. Ми просто хотіли подати відомості про агентурні дії, оприлюднити факти і документи, які можуть допомагати майбутнім поколінням зрозуміти минуле і не повторювати помилок минулих років.

Володимир Косик
Проф. УВУ та ЛНУ ім. І. Франка

74,82% орних земель на Волині, і 42,21 % на Волині і на Поділлі разом узятих;... 76,45 % норми хліба з Волині, 44,68 % з Волині і Поділля; ... 81,01 % норми сушених овочів з Волині, 19,96 % з Волині і Поділля; 77,86 % розатой худоби з Волині; 52,38 % з Волині і Поділля;... 88,96 % баранів з Волині, 68,06 % з Волині і Поділля; ... 71,45 % свиней з Волині, 47,44 % з Волині і Поділля.

Генерал-комісаріат Житомир (без міста Вінниця).

(...) За винятком північної залізниці і її зони безпеки, а також міст Мозиря, Овруча і Коростеня у цьому районі неможливо одержати ніякого продовольства для військ. Райхскомісаріат Україна повідомляє, що з 64 000 кв. км. земель цього генерал-комісаріату повністю втрачено 32 000 кв.км., тобто приблизно 50 % ... (...)²⁵⁰

1. Еріх Кох про ситуацію

Рівне, 25 червня 1943 р.

Секретно!

Райхскомісар України

V-1-7422 Tgb. Nr 378/43 geh.

(...)

Райхсміністру Альфреду Розенбергу

Берлін

Особисто!

Стосується: Теперішній стан ситуації з бандами.

Північну частину генеральних округ Луцька і Житомира в основному контролюють банди. На Волині ми змушені були в ці останні дні покинути територію між лініями залізниць Брест – Пінськ – Лунінець, Лунінець – Сарни, Сарни – Ковель і Ковель – Брест, за винятком районного центру Камінь-Каширський. Йдеться про територію у 17 400 кв. км. Територія, що далі на північ, практично також не в наших руках. (...)

У генеральній окрузі Житомир і в поліській частині генеральної округи Луцьк йдеться лише про радянські банди. У південній частині Волині переважають українські національні банди з центрами в Костополі-Сарнах і Горохові-Крем'янці. (...)

Також українські національні банди мають своє суворе й уміле керівництво і подиву гідне озброєння; треба припускати, що ці

²⁵⁰ RW 41/44.

Б. Населення.

Загальні настрої та стан населення в Україні

(...) На Західній Україні настрої населення залежали і весь час залежать, окрім згаданих фактів, від діяльності банд як більшовицьких, так і націоналістичних. Центр найбільшого зосередження банд в областях на північ від Києва, Чернігіва, Житомира, Рівного. У генеральній окрузі Волинь-Поділля і Північний Житомир діяльність банд набула такого розмаху, що значні частини цих районів поступово перейшли під їхній контроль і їхнє керівництво. (...)²⁴⁸

Уривок із повідомлення про ситуацію

14 травня 1943 р.

Теперішня військова і політична ситуація Райху потребує серйозного перегляду німецької політики на Сході, зокрема політики стосовно України. Банди, кількість яких постійно зростає і котрі контролюють уже не тільки великі території у Білорусі, але тепер і на Україні, загрожують фронтові через перервання постачання з тилу. Зменшення посівної площі і поголів'я худоби на Україні призведе до нового скорочення продовольчих запасів для фронту і для Райху, як також для місцевого населення, і тим самим спричинить підвищене обтяження фізичних і психічних оборонних сил під час наступної зими. (...)²⁴⁹

Уривок із донесення про наслідки діяльності партизанів

14 травня 1943 р.

Секретно.

№ 1678/43 geh.

Тоді як улітку і на початку осені 1942 р. охоплення і, зокрема, збирання урожаю можна було спокійно проводити навіть у найменших районах, і напади місцевих банд були нечастими, ситуація різко змінилася, починаючи з кінця 1942 р. (...)

Генерал-комісаріат Волинь і Поділля.

а) (Більшість) районів слід вважати повністю втраченими щодо поставок із них. Органи, створені господарською владою... так чи інакше не в змозі забезпечити поставки за межі зони військових баз і районних центрів. (...)

Повністю чи майже повністю втрачені щодо поставок...

²⁴⁸ R 58/224 f. 5 174 RS.

²⁴⁹ R 670 f. 120.

Частина перша

МОСКВА БОЇТЬСЯ ВТРАТИТИ УКРАЇНУ

Під націоналізмом Москва розуміла і, мабуть, далі розуміє усі групи, партії й політичні кола, які були чи є за повну незалежність і суверенність України. В очах Москви націоналістами були члени українських соціалістичних партій в роках 1917-1920, націоналістом був у її очах соціал-демократ (який покинув партію у 1919 р., щоб могли залишитися членом Директорії) і член масонської льожи у Києві Симон Петлюра. Націоналістичним уважався уряд УНР (Української Народної Республіки) в Україні і в екзилі. Націоналістами уважалися члени легальних політичних партій на західних землях України під Польщею, як, наприклад, члени УНДО (Українське Національно-Демократичне Об'єднання). Націоналістами були всі ті українські комуністи, які хоч трохи зважали на інтереси України, а не лише Росії, в тому і найвизначніший з них – Микола Скрипник, приятель Леніна і один з основних будівничих радянського ладу в Україні.

Проти всіх цих людей Москва вела запеклу боротьбу аж до їх знищення. Але вона найбільше присвятила уваги боротьбі проти Організації Українських Націоналістів (ОУН), вплив якої на підрадянську Україну треба було за всяку ціну унеможливити. Причини для цього були різні: вагомість і скорий розвиток цієї організації на Західних землях України і на еміграції, програмні і концепційні положення її боротьби.

Москва передбачила потенційну потужність ОУН у майбутньому як тої сили, яка може стати загрозою для її панування в Україні. Це тим більше, що вона була переконана, що ОУН може бути використана тою чи іншою державою проти російсько-радянської імперії.

Міжнародна ситуація й Україна

Наприкінці 1926 року почала назрівати криза у взаєминах між Лондоном і Москвою. В Англії розпочався довгий і дуже важкий страйк вуглекопів, який секретно фінансувала Москва. Британський уряд отримав докази, що Москва веде протибританську

пропаганду та втручається у внутрішні справи країни. У лютому 1927 р., перевівши обшук у будинку дипломатичного представництва (посольства) СРСР, Лондон передав Москві попереджуючу ноту. На початку квітня, на прохання англійського посла в Китаї, китайські поліцейські і солдати в присутності англійських офіцерів увірвалися до радянського дипломатичного представництва (посольства) в Пекіні, арештували радянських дипломатів, вилучили документи. Подібні заходи переведено в Шанхаї і Тяндзині проти радянських консульств. Як відомо, у цей час головним дорадником голови китайського уряду Сунь Ят-Сена був російсько-радянський генерал В.К. Блюхер.

У травні 1927 р. поліція увірвалася до приміщення торговельного представництва Москви і англо-радянського підприємства «Аркос» у Лондоні. Невдовзі після цього Лондон розірвав усі дипломатичні, економічні та фінансові взаємини з Москвою. Згодом так вчинила й Канада. Москва почала вірити, що існує серйозна небезпека зовнішньої інтервенції і війни проти СРСР¹.

Радянські історики твердять, що «в червні 1927 р. агенти іноземних розвідок організували в різних містах СРСР диверсійні й терористичні акти»².

У серпні 1927 р. об'єднаний пленум ЦК і ЦКК ВКП(б) твердив: «Готуючи війну проти СРСР і проти робітничого класу своєї країни, англійський консервативний уряд веде повсюдну дипломатичну боротьбу проти СРСР, організує кредитно-економічну блокаду СРСР, змови і терористичні акти на території Союзу, підтримує контрреволюційні угруповання на Кавказі, особливо в Грузії, на Україні...»³

У зв'язку з цим у Москві зродився страх, що вона може втратити Україну, яка тоді була основною економічною базою російсько-радянської імперії. В іншій радянській публікації з цього приводу сказано: «Провокації в Китаї створювали, зокрема, загрозу для України і Білорусії в зв'язку з надзвичайно напруженим становищем на їх західних кордонах». Англійські імперіалісти, підкреслював К. Є. Ворошилов, «розраховували, втягаючи нас у війну на Сході, скомпрометувати нас перед трудящими Китаю, сподівалися ра-

ПУН твердить, що не було комунікату Проводу ОУН-Б

[15 жовтня 1982 р.]

(...)З. Стверджуємо, що Провід Українських Націоналістів ніколи не одержав Комунікату Проводу ОУНСД, яким ця організація відмежовувалася б від вбивства полк. М. Сціборського і сотн. О. Сеника-Грибівського, або осудила братовбивство і вживання терору як засобу політичної боротьби. (...)

15 жовтня 1982 року.

Від Референтури Преси і Публікацій ПУН
“Українське Слово», Париж, 31 жовтня 1982
(У цей час головою ПУН уже був Микола Плав'юк)

1. СИТУАЦІЯ В 1943 РОЦІ

Уривок із донесення про діяльність партизанів в Україні

Рівне, 4 квітня 1943 р.

Райхскомісар України.

(...) Очевидно, дуже зріс пасивний опір населення у зв'язку з ситуацією на фронті, а також з інших причин. Внаслідок воєнних подій діяльність банд скрізь зростає і навіть поширилась на південні райони, в яких мало лісів. (...)

в) генеральна округа Житомир (...) У цій генеральній окрузі також всі сільськогосподарські керівники були змушені переїхати до міст, які вони покидають тільки під сильним ескортом поліції. Значно знизились поставки продовольства з цих районів, особливо худоби, так що їхнє значення майже втрачене.

г) генеральна округа Волинь-Поділля. (...) Самозрозуміло, що замовлення і поставки з цих небезпечних районів дуже потерпіли. На Волині залишилося тільки дві округи, вільні від банд. Зокрема небезпечними є виступи українських національних банд у районах Крем'янець-Дубно-Костопіл-Рівне. Українські національні банди одночасно атакували в ніч з 20 на 21 березня усі окружні економічні об'єкти округи Крем'янець, причому один із них був повністю знищений. (...) ²⁴⁷

Уривок із донесень з окупованих районів Сходу № 54

Берлін, 13 травня 1943 р.

Секретно

СД.

Начальник поліції безпеки (...)

²⁴⁷ R 6/492 f. 5 ff.

¹ Див. Україна і зарубіжний світ, Київ, 1970, С. 211; История СССР, Издательство Высшей партийной школы при ЦК КПСС, Москва, 1963, С. 594-595. Питання кризи у взаєминах між Лондоном і Москвою досі мало досліджене.

² История СССР. Издательство политической литературы, Москва, 1964, С. 272.

³ Цитовано за Україна і зарубіжний світ, поп.цит. С. 217-218.